

კოლექტიური ინტელექტი

კონსტანტინე ვეკუა

დოქტორანტი, ივანე ჯავახიშვილის თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

Konstantine Vekua

Phd student, Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

k.vekua@openuni.edu.ge

COLLECTIVE INTELLECT

Abstract

The concept of collective intelligence is already from the near future. It encompasses orientations, which on the one hand, help to counter authoritarian principles in society and, on the other hand, contribute to its development. The work provides a more complete picture of the evolution of Pierre Levy's notion and reconsiders it from the perspective of political philosophy.

Keywords: Collective Intelligence, Political Philosophy, Pierre Lévy.

„არავინ იცის ყველაფერი. ყველამ იცის რაღაც. მთელი ცოდნა კაცობრიობაშია“¹

პიერ ლევი

¹ „No one knows everything, everyone knows something, all knowledge resides in humanity“. Lévy, Pierre (1999) – Collective Intelligence: Mankind’s Emerging World in Cyberspace, Helix Books, p. 14.

შესავალი

პრობლემის აქტუალობა და კვლევის მნიშვნელობა

III ათასწლეულის დასაწყისში კაცობრიობა თავისი განვითარების შემდეგ ეტაპზე გადავიდა; საინფორმაციო საზოგადოების დამკვიდრებით შემზადდა ის საფუძვლები, რომელიც ცოდნაზე დაფუძნებული საზოგადოების გავრცელებისთვისაა აუცილებელი. ეს უკანასკნელი ტოტალიტარული სოციუმის ანტიპოდს წარმოადგენს და იმისათვის, რომ აწმყოსა თუ მომავალში თავიდან ავირიდოთ ავტორიტარული ტენდენციების მომრავლება, შეგვიძლია გამოვიყენოთ ტორონტოს კომუნიკაციური თეორიის სკოლის პრინციპების მიხედვით შემუშავებული კონცეპტი „კოლექტიური ინტელექტი“. ეს არის ინტელექტის ისეთი საზოგადოებრივი ფორმა, რომელიც განაწილებულია ყველგან და რომლის მნიშვნელობაც მუდმივად იზრდება ურთიერთშეთანხმებული მოქმედებებით. მისი მეშვეობით ხდება კომპეტენციების ეფექტური კოორდინირება, რაც პიროვნებათა ურთიერთგამდიდრების, ურთიერთგანვითარებისა და ზოგადად, სოციუმის წინსვლის წინაპირობას წარმოადგენს. იგი არ უნდა აგვერიოს ინდივიდთა დასამორჩილებელ საშუალებაში, რომლისკენაც ისწრაფვიან ოდენ იერარქიულ პრინციპზე აგებული ტრანსცენდენტური და ფეტიშისტური ხასიათის საზოგადოებები. ასევე, იგი არ წარმოადგენს ისეთი მოქმედების სფეროს, რომლის უმთავრესი მიზანიც ცხოვრების წესის ინსტიტუციონალიზირებაა და არა აზროვნებისა, თუ სიცოცხლის სამყაროს განვითარება – გაფართოება. ესაა ის განზომილება, სადაც ინტელექტი, შემეცნების პროცესი და შესამეცნებელი საგანი ხდება ერთი მთლიანობა. კოლექტიური ინტელექტის შემთხვევაში შემეცნება თითოეული წევრის გამოცდილება და ქცევაში მდგომარეობს, ხოლო მის ფუნქციას საზოგადოებრივი განვითარება და ცოდნის ერთმანეთში გაცვლა-გამრავლება წარმოადგენს. კოლექტიური ინტელექტი მუდმივმოქმედი, განახლებადი პროცესია, სადაც პირდაპირ დროში ხდება ინდივიდების ცოდნისა და დადებითი მხარეების მობილიზება, წინ წამოწევა, გაძლიერება და კოორდინირება. მისი მთავარი იდეა პირდაპირ კავშირშია ბედნიერებასთან, რადგან ზრდის ინდივიდებისა და ჯგუფების თავისუფლების ხარისხს, ამკვიდრებს ყოველი მხარისათვის წაუგებელ სტრატეგიებს, ქმნის სინერგიას ცოდნასა და მკოდნეს შორის. მას არ გააჩნია მტრები, რადგან არ იბრძვის ძალაუფლებისათვის და არ ებრ-

ძვის მას.

კვლევის მიზანი და საკვლევი საკითხები

1994 წელს კანადაში მოღვაწე ტუნისელი წარმოშობის ფრანგი ფილოსოფოსი, პიერ ლევი გამოსცემს თავის გახმაურებულ წიგნს კოლექტიური ინტელექტის შესახებ, სადაც ის მიმოიხილავს ცოდნის სამყაროს ანთროპოლოგიური, იდენტობის, სემიოტიკური, ეპისტემოლოგიური კუთხით, რითაც ამზადებს წინაპირობებს, კოლექტიური ინტელექტი პოლიტიკური ფილოსოფიის მხრივ იქნეს გააზრებული. თუმცა, უნდა აღვნიშნოთ, რომ მისი წიგნი არ ვითარდება მოცემული მიმართულებით. ასევე, ისტორიული რაკურსის მიხედვით, ხსენებული კონცეპტი მას შესწავლილი აქვს მხოლოდ მუსლიმი ფილოსოფოსის, ალ-ფარაბის შემოქმედების მაგალითზე.

სწორედ ამიტომ, ჩვენი კვლევის მიზანს წარმოადგენს იმ დანაკლისის შევსება, რომელიც პიერ ლევის ნაშრომს გააჩნია. ეს არის:

1. კოლექტიური ინტელექტის ისტორიული განვითარების უფრო სრული სურათის გადმოცემა, რომელთან დაკავშირებითაც არისტოტელედან და ნეოპლატონური ტრადიციებიდან მოყოლებული გამოვიკვლიეთ, მიმოვიხილეთ და ანალიზის საფუძველზე, ერთმანეთს შევადარეთ დასავლეთისა და აღმოსავლეთის არაერთ გამოჩენილ მოაზროვნეს შორის მსგავსება-განსხვავებები ინტელექტისა და მისი ნაირსახეობების წარმოშობის შესახებ;
2. კოლექტიური ინტელექტის პოლიტიკური ფილოსოფიის ჭრილში განხილვა. კვლევა წარმოადგენს სიახლეს და მოკრძალებულ წვლილს თანამედროვეობის აქტუალურ საკითხებთან დაკავშირებული პოლიტიკური აზროვნებისა და ზოგადად, საქართველოში პოლიტიკური ფილოსოფიის სფეროს წინ წაწევის საქმეში.

კოლექტიური ინტელექტის განვითარების გზა

კოლექტიური ინტელექტის განვითარების გზაზე პიერ ლევი გამოყოფს, ერთი მხრივ, საკუთრივ ინტელექტის ჩამოყალიბებისა და განსხვავებული სახეების ტრანსცენდენტურ მიმართულებას და მეორე მხრივ, პოლიტიკურ ჭრილში შემოთავაზებულ მის თანამედროვე, იმანენტურ ალტერნატივას, რომელზედაც ოდნავ ქვევით ვისაუბრებთ.

არისტოტელესეული ტრადიცია ინტელექტის შესახებ ნეოპლატონიზმის მეშვეობით წარმატებით გაგრძელდა აღმოსავლეთში, კერძოდ, ისლამურ სამყაროში, სადაც თავისი განვითარების მწვერვალს მიაღწია და არაბულიდან ლათინურ ენაზე თარგმანების სახით კვლავ დაუბრუნდა დასავლურ კულტურულ სამყაროს. შესაბამისად, გავადევნოთ თვალი, თუ რა ბედი ხვდა წილად ინტელექტის შუასაუკუნეობრივ და შემდგომი პერიოდის ტრანსცენდენტალურ ინტერპრეტაციებს.

ზემოაღნიშნული მიმართულებით მუსლიმ პერიპატეტიკოსებს შორის აღსანიშნავია ალ-ქინდის მიერ დანყებული მოღვაწეობა, რომელიც ანტიკური ფილოსოფიის ერთ-ერთი უდიდესი წარმომადგენლის მემკვიდრეობასთან ისლამური თეოლოგიური ტრადიციის შეხამებას ცდილობდა. ნეოპლატონური ემანაციის საფეხურთაგან ყველაზე ქვედა და ადამიანებთან მიახლოებული რგოლია აქტიური/მოქმედი ინტელექტი (intellectus agens), რომელსაც ასევე ფორმების მიმცემი (dator formarum) ფუნქცია გააჩნია. ადამიანი მოაზრებელია, როგორც პასიური/პოტენციური ინტელექტი (passive/potential intellect), რომელსაც ავიცენა მატერიალურ ინტელექტსაც უწოდებს და რომელიც აქტიურ ინტელექტთან შეერთებით გადაიქცევა მიღებულ/მჭვრეტელობით ინტელექტად (acquired/speculative intellect). არაბი მოაზროვნეები უფრო შორსაც მიდიოდნენ და ადამიანის მოქმედ ინტელექტთან შერწყმას წმინდა ინტელექტსაც უწოდებდნენ, რომელ განვითარების საფეხურსაც მხოლოდ წინასწარმეტყველები აღწევდნენ. აღსანიშნავია, რომ ისლამურ ფილოსოფიურ აზროვნებაში აქტიური ინტელექტი იგივე იყო, რაც ყურანული ტრადიციის გამოცხადების ანგელოზი. (Adorno 2002,291)

ალ-ქინდის კურსი გააგრძელა კიდევ უფრო ცნობილმა ალ-ფარაბიმ, ვისაც „მეორე მოძღვარს“ უწოდებდნენ (პირველი მოძღვრის, არისტოტელეს შემდგომი). შუაბიეულმა ფილოსოფოსმა პლატონის მეფე-ფილოსოფოსის გვერდით დააყენა არისტოტელესეული ინტელექტის ტრადიციის ჭრილში გამოტარებული ამ უკანასკნელის გამუსლიმებული ვერსია: წინასწარმეტყველი-ფილოსოფოსი. მისთვის მოქმედი ინტელექტი ტრანსცენდენტური კოლექტიური ინტელექტის განზომილებას წარმოადგენს. (Levy 1999, 97) იგივე ტრადიციის გამგრძელებელია ავიცენაც, რომელმაც მის დროს არსებული მთელი ცოდნის სისტემატიზაცია მოახერხა.

შუა საუკუნეების მუსლიმ ფილოსოფოსებს შორის ინტელექტთან დაკავშირებული გადმოცემის ორიგინალური განმარტებით გამოირჩევა ავეროესი. მასთან მოქმედი ინტელექტი ერთიანი და უნივერსალურია ისევე, როგორც პოტენციური ინტელექტი

ტის სამყარო, მაგრამ ინდივიდუალურია აღქმის აქტი და მას ანდალუსიელი ფილოსოფოსი მჭვრეტელობით ინტელექტს უწოდებს (ასევე, შექმნილ ინტელექტს). მისთვის პირველი ორი მარადიულია, ხოლო მესამე ერთის მხრივ წარმავალი და ხრწნადი, რადგან გრძნობად სახეებთანაა დაკავშირებული, ხოლო მეორეს მხრივ კი სამარადისოა, რამეთუ ფლობს ინტელიგიბელურ ხატებებს. აქედან, იშვიათი გამონაკლისის გარდა, ავეროესი უზენაესი ცოდნის მიღწევას შესაძლებლად ერთიანი, საკაცობრიო ინტელექტუალური თანამშრომლობით მიიჩნევდა და ბედნიერებას მისთვის ხანგრძლივი კეთილგონიერი ცხოვრების შედეგს წარმოადგენდა. (Adorno, 2002, 299-300)

„ბნელი საუკუნეების“ დადგომამდე დასავლეთ ევროპაში ნეტარი ავეუსტინეც შეეხო არისტოტელური მემკვიდრეობის ინტელექტთან დაკავშირებულ საკითხებს. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ მასთან მოქმედი ინტელექტი პირდაპირ ღმერთთანაა დაკავშირებული და არა ნეოპლატონური ემანაციის, თუ ანგელოზთა ერთ-ერთ, თუნდაც უდარეს საფეხურთან.

ავეროიზმის სახით დასავლეთში დაბრუნებულ პერიპატეტიკურ ტრადიციას კარგად იცნობდა დანტე ალიგიერი. მიუხედავად გავლენებისა, განსხვავებაც შეინიშნება იტალიელი პოეტისა და მოაზროვნის პოლიტიკურ მსოფლმხედველობაში. იგი არ ეთანხმება ავეროესს იმაში, რომ როგორც *მოქმედი*, ასევე *პოტენციური ინტელექტები* თავიანთი არსით უნივერსალურები არიან. გამორიცხავს რა განცალკევებული *პასიური ინტელექტის* ერთიან და განუყოფელ ფორმას, ორიგინალური და ავეროესამდე მცხოვრებ არაბ ფილოსოფოსებთან მეტ შესაბამისობაში მყოფი მოდიფიკაციით ხაზს უსვამს კაცობრიობაში, როგორც ერთ მთლიანობაში, (Alighieri, 1904, 13) ერთიანი ინტელექტუალური თანამშრომლობის გადამწყვეტ მნიშვნელობას უზენაესი ცოდნის მიღების პროცესში, რითაც ხდება პოტენციური ინტელექტის მოქმედებაში მოყვანა. აღნიშნული მიმართულება ფლორენციელი გენიოსისთვის უნივერსალური მშვიდობის, ნეტარებისა და ბედნიერების წინაპირობაა. (Adorno, 2002, 424)

სწორედ, დანტე ალიგიერი შეგვიძლია მივიჩნიოთ ალ-ფარაბის კურსის გამგრძელებლად და თანამედროვე კოლექტიური ინტელექტისა და ცოდნის მიღების ფორმის იმანენტური ტრადიციის ფუძემდებლად ევროპულ ცივილიზაციაში. თუკი მანამდე უზენაეს ცოდნასთან შერწყმის ინიციატივა თეოლოგიური ხასიათისა იყო და ზევოდან ქვევით მოდიოდა (ანგელოზების მეშვეობით ღმერთიდან კაცობრიობისაკენ მომდინარე ინტელექტუალური ნათელი), ჰუმანიზმიდან მოყოლებული წამოიწია ადამიანის როლი და პასუხისმგებლობა (ადამიანებსა და კაცობრიობაში არსებული პო-

ტენციური ინტელექტის მოქმედებაში მოყვანა), რომლის მიხედვითაც, *პასიური ინტელექტის* მქონე პიროვნებებს საზოგადოებრივ-ინტელექტუალური ინტერაქციის მეშვეობით არსებითი წვლილის შეტანა შეუძლიათ სულიერი და ზნეობრივი განვითარების საქმეში როგორც კერძო, ასევე სოციალურ დონეზე.

როგორც ჩანს, ქართული და აღმოსავლური რენესანსის უდიდესი წარმომადგენელი, შოთა რუსთაველი კარგად იცნობდა მაშინდელ კულტურულ მსოფლიოში გავრცელებულ ინტელექტისა და მისი პრაქტიკული გამოვლინების პრობლემასთან დაკავშირებულ ტენდენციებს. ავთანდილის პერსონაჟი სახისმეტყველურად წარმოადგენს კიდევ მოქმედებაში მოყვანილი პოტენციური ინტელექტის განსახიერებას, რაც მისსავე ანდერძსა, თუ ცხოვრების კრედოშია გამოხატული და სადაც შემეცნებისა და პრაქსისის ურთიერთკავშირი წარმოადგენს როგორც ინდივიდუალური, ასევე საზოგადოებრივი განვითარების მომდევნო ხარისხზე გადასვლის წინაპირობას. ეს უკანასკნელი კი პლატონური, არისტოტელური, ნეოპლატონური და არეოპაგეტიკული ტრადიციის ეპოპეაა. (გამსახურდია 1991, 284)

„არა ვიქმ, ცოდნა რას მარგებს, ფილოსოფოსთა ბრძნობისა!

მით ვისწავლებით, მოგვეცეს, შერთვა ზესთ მწყობრთა წყობისა“.

(რუსთაველი 1992, 175)

შესაბამისად, საფუძველი ეყრება ტრადიციას, რომლის მიხედვითაც პიროვნებებში არსებული ნათლის ამოქმედება დაკავშირებულია ისევ და ისევ კოლექტიური ინტელექტის პრინციპებით ორიენტირებულ ადამიანთაგან წარმოქმნილ საზოგადოებებთან. ამიერიდან, ცოდნის მიღების მნიშვნელობა მხოლოდ მისი ტრანსცენდენტური წარმოშობით კი არ იზომება (ღმერთი, ეკლესია, პარტია, სექტა, უნივერსიტეტი, სკოლა, ექსპერტები, უფროსები, ტელევიზია და ა.შ.), არამედ ადამიანების მიერ მისი რეალობის განხორციელებითაც. (Levy, 1999,100) პიერ ლევი აბრუნებს ინტელექტის შესახებ ტრანსცენდენტური მემკვიდრეობის პოსტულატებს და თავის ნაშრომში გვთავაზობს ახალი ჰუმანიზმის იმანენტურ პერსპექტივას, სადაც ნაგულისხმევია არა მხოლოდ ადამიანთა პოტენციურობების განხორციელება, არამედ ურთიერთკოორდინირებული ინტელექტუალური მოქმედებით ახალი შესაძლებლობების შექმნა. (ibid, 102)

„შუა საუკუნეების ფილოსოფოსებს შორის სიყვარული სულიდან ამოიზარდა გემდვომ გონებათა მისამართით. ჩვენ ჰუმანისტურ სისტემაში კი ეს მათი ვირტუალურ სამყაროში გადასვლით, ანგელოზური სხეულის მიღებით ხდება, რომლის მი-

ბედვითაც სულებს უკეთ შეუძლიათ წარმოიდგინონ კაცობრიობა, საიდანაც სწავლების სურვილთან ერთად სავარაუდოდ გამომდინარეობს ადამიანთა შორის მეგობრობის ზრდა. როცა საქმე მათ ეხებათ, ვინც წყვეტს სწავლას, ჩვენ უკვე არ ვსაუბრობთ უვიცობის შესახებ, არამედ ჩაკეტილობაზე, შენელებულ ცხოვრებაზე, სიხისტეზე, რომლისთვისაც შეუღწევადია სიძლიერის გამრავლება, შეხვედრა სხვასთან, როგორცაა ანგელოზი, შიშზე იღუმალებისა და სურვილისადმი“.¹

კოლექტიური ინტელექტის პოლიტიკური ფილოსოფია

აქტიური და პასიური ინტელექტების ტრანსცენდენტურ და იმანენტურ მოდელებს საკუთარი პოლიტიკური კონოტაციები გააჩნიათ. ალ-ფარაბისთან შესაბამისადაა განწყობილი საზოგადოებრივ ცხოვრებასთან დაკავშირებული მეცნიერებები: ალ-მადანია (სამოქალაქო მეცნიერება), ფიქჰი (ისლამური იურისპრუდენცია) და კალამი (მუსლიმური სქოლასტიკური ღვთისმეტყველება). (Хайруллаев, 1975, 297) თავად ფილოსოფია თეორიულ ნაწილადაა დაყოფილი, რომელიც თეორიულ, ზოგად ცოდნაზეა დაფუძნებული, ხოლო პრაქტიკული ნაწილი კი მშვენიერების განხორციელების ცოდნას ემყარება. სამოქალაქო საქმეების შემსწავლელ ფილოსოფიაში მოცემულია ერთის მხრივ, ცოდნა ბედნიერებისა და ცრუ ბედნიერების შესახებ, ხოლო მეორეს მხრივ, ამ ცოდნის ორგანიზების გზები საზოგადოების სათნო ცხოვრებისათვის, რაც პერიპატეტიკურ ტრადიციას ეხმიანება და საზოგადოებრივი ბედნიერების მიღწევის საშუალებას წარმოადგენს. აღსანიშნავია, რომ ალ-ფარაბისთან უკვე ვხვდებით ჰობსის ბუნებრივ მდგომარეობასთან მიახლოებულ განმარტებას, როდესაც ცხოველურ საზოგადოებაში ბედნიერებას აღწევს ის, ვინც სხვებზე იმარჯვებს. (ibid, 302)

პოლიტიკის ალ-ფარაბისეულ ტრანსცენდენტურ მოდელშიც საზოგადოებრივი ცხოვრება და მისი წარმოქმნის ფაქტორები უპირისპირდებიან ყველანაირ ძალადობას. არაბი ფილოსოფოსის მიხედვითაც, ადამიანისთვის ძნელია სრულყოფილების მართო მიღწევა. არისტოტელეს მსგავსად, მისთვისაც ბედნიერების, ზნეობრივი და

¹ „Among the medieval philosophers love rose from the soul toward the superior intelligences. In our humanist system it is by their passage through virtual worlds, by acquiring an angelic body, that souls can best imagine humanity, from which perhaps follows, along with the desire of learning, the growth of friendship among men. When referring to those who cease learning, we no longer speak of ignorance but closure, a delayed life, a rigidity that is impermeable to the proliferation of strength, a refusal to encounter the other as angel, a fear of enigma and desire” - Lévy, Pierre (1999) - დასახ. ნაშრ, p. 103.

ინტელექტუალური განვითარების მიღწევა საზოგადოებრივ ბედნიერების შექმნაში მონაწილეობის მიღებითაა შესაძლებელი. ასეთ სათნო ქალაქში პოლიტიკური და ეკონომიკური საკითხები სულიერ განვითარებასა და ქვეყნმდებარებელი, რადგან ისეთ სახელმწიფოს, სადაც პირიქითაა, ალ-ფარაბი უმეცართა ქვეყანას უწოდებს. (ibid, 311)

პიერ ლევის პოლიტიკის სფეროში გადმოაქვს ნანოტექნოლოგიების, დიგიტალიზირებისა და ინფორმაციის „მოლეკულურ“ დონეზე დამუშავების მოდელი, რითაც ახდენს კოლექტიური ინტელექტის პოლიტიკური ფილოსოფიის ჭრილში გააზრებას. შესაბამისად, ხდება პოლიტიკის „მიკროსკოპულ“ დონეზე გადმოთარგმანება, საიდანაც ფრანგ მოაზროვნეს შემოაქვს ისეთი ტერმინი, როგორცაა მიკროპოლიტიკა. ამ უკანასკნელის სინონიმად, კოლექტიური ინტელექტის კონტექსტში, ლევი მოლეკულურ პოლიტიკასაც იყენებს და ნანოპოლიტიკასაც.

პოლიტიკის ერთ-ერთ მამოძრავებელ ერთეულს წარმოადგენს ჯგუფი. თავისი განვითარების დონის მიხედვით იგი სხვადასხვა სახის იყო კაცობრიობის ისტორიის მანძილზე. პოლიტიკური ტექნოლოგიების თვალსაზრისით, პიერ ლევი გამოყოფს სამ იდეალურ ტიპს: ორგანული ჯგუფი, რომელიც მოიცავს ოჯახს, კლანს, ტომს; ორგანიზებული ჯგუფი, რომლებიც უფრო დიდ მასშტაბებზე მოქმედებს და სადაც შედიან მასები, ერები, ინსტიტუციები, რელიგიები, ხოლო ჯგუფის განვითარების საუკეთესო ფორმად მიიჩნევს თვითორგანიზებულ ჯგუფებს (Levy, 1999, 51)– ეს პირდაპირი დემოკრატიის შემქმნელ ადამიანთა ერთობაა, რომელიც კლასიკური ანტიკური ტრადიციისაგან განსხვავებით, დღეს შეიძლება ცვლად და დეტერიორიზებულ ხასიათს ატარებდეს.

მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ მიკროპოლიტიკაში ჯგუფები არ წარმოადგენენ ექსპლუატაციის ისეთ წყაროს, რომელსაც მხოლოდ სოციალური და ეკონომიკური ენერჯის მისაღები ფუნქცია აქვს შეტოვებული, არამედ – კოლექტიურ ინტელექტის პრინციპით მოქმედ და მასზე დაფუძნებულ გაერთიანებებს. ისინი მუდმივად და განუწყვეტლივ სრულყოფენ თავიანთ უნარებს, ავითარებენ საკუთარ რესურსებსა და აქტივობებს, ხოლო საჭიროების შემთხვევაში, შეუძლიათ მათი ტრანსფორმაცია. ამ შემთხვევაში არ ჩნდება არც ძალადობის გამოყენების და არც რაიმე რევოლუციური გარდატეხის საჭიროება, არამედ რეალურ დროში ხდება თვითორგანიზება ხარვეზებისა და გადავადებების შესამცირებლად, თუ აღმოსაფხვრელად.

კოლექტიურ ინტელექტში ნანოპოლიტიკის მეშვეობით საზოგადოებრივ ურთი-

ერთობათა განმტკიცება დეტალურ დონეზე ხდება, რაც განაპირობებს მასში მონაწილე თითოეული წევრის ინდივიდუალურ ღირსებათა განვითარებას. ამგვარად, ხორციელდება საზოგადოებრივი კავშირის შექმნა, რაც აერთიანებს და ქმნის სინერგიას ადამიანებისა და ჯგუფების შემოქმედებითობას, საინიციატივო შესაძლებლობებსა და ნაირგვარ უნარებს შორის:

„ზუსტად ისევე, როგორც ნანოტექნოლოგიას შეუძლია მოლეკულების ატომების დონეზე აგება, ნანოპოლიტიკა დეტალისადმი უდიდესი ყურადღების მიქცევით ავითარებს საკუთარ საკომუნიკაციო ჰიპერკორტექსს, უკიდურეს სიზუსტესა და ინდივიდუალიზაციას შემეცნებითი უნარების კომპლექსური ურთიერთქმედების ნახალისებით, ინიციატივისა და წარმოსახვის მგრძობიარე წყაროს, ხარისხს ხარისხით, ადამიანური საგანძურის რაიმე დანაკარგის გარეშე“. (Ilevy, 1999, 55)

კოლექტიური ინტელექტის იმ მთავარ პრინციპებს შორის, რომელზედაც დგას ნანოპოლიტიკა, აღსანიშნავია მოსმენის, გაგებისა და ურთიერთგაგების უნარები და საზოგადოებრივ ურთიერთობებში მათი განვითარების მექანიზმები. მაშინ, როდესაც კომუნიკაციისა და ინფორმაციის ტანდემში წამყვანი როლი ინფორმაციის გადაცემას ენიჭება და უფრო მასობრივი გავრცელების მასშტაბებზეა გათვლილი, მოსმენა საზოგადოებრივ მოთხოვნებსა და შეთავაზებებზეა ორიენტირებული, მეტ ყურადღებას აქცევს მის საჭიროებებს და პლურალიზმს, არ დაიყვანება ოდენ ჯგუფების წარმომადგენელთა მიერ გამოსაყენებელ საშუალებამდე. მოსმენის კულტურა იწვევს ქვევოდან ზევით მიმართული ხედვის ჩამოყალიბებას, რომელიც შეხვედრების, კონტაქტებისა და ურთიერთქმედებების საფუძველზე წარმოიქმნება. ეს კი დემოკრატის ისეთ პოლიტიკურ რეჟიმად აქცევს, სადაც ანმყო მომავლის სამსახურშია ჩამდგარი. (ibid, 79)

არახალია, რომ კლასიკურ და თანამედროვე დემოკრატიებს შორის ერთ-ერთი უმთავრესი განსხვავება მათ მასშტაბებსა და ფორმებშიც მდგომარეობს. თავისი გავრცელებიდან გამომდინარე, თუკი ძველბერძნული წარმოშობის დემოკრატია პირდაპირი ხასიათის იყო, ახალ დროში მის დომინანტურ ვარიაციას წარმომადგენლობითი სახით ვხვდებით. დღევანდელ მსოფლიოში პირდაპირი დემოკრატია იშვიათი გამონაკლისია მაშინ, როდესაც უკანასკნელი საუკუნეების განმავლობაში დაგროვებული ხარვეზებიდან გამომდინარე, რეპრეზენტაციული დემოკრატია უკეთეს ალტერნატივას საჭიროებს. გამოსავალი დემოკრატიული იდეალის შეცვლაა, რომელიც წარმომადგენლების არჩევაში კი არ უნდა მდგომარეობდეს, არამედ პრიორი-

ტეტული უნდა გახდეს ხალხისათვის საჯარო სივრცეში მონაწილეობის შეძლებისდაგვარად მეტი შესაძლებლობის შექმნა. მართლაც, თანამედროვეობის აქტუალურ პრობლემას ძალაუფლების მიღება კი არ წარმოადგენს, არამედ ხალხისათვის, თუ ხალხიდან წარმოქმნილი ჯგუფების მეტად მოძლიერება. ეს საშუალებაა, რათა მიკროპოლიტიკურ დონეზე მოხდეს უმრავლესობებისა და უმცირესობების არა ურთიერთმოქიშვე დაჯგუფებებად, არამედ პლურალობებად განხილვა.

პირდაპირი დემოკრატიის მიზანს წარმოადგენს:

„...იდეების, არგუმენტების, პროექტების, ინიციატივების, კომპეტენციებისა და რესურსებისათვის სრულიად გამჭვირვალე ასპარეზის შექმნა, ისეთის, რომელშიც სათანადო კავშირების დამყარება შეძლებისდაგვარად სწრაფად და იაფად ხდება“. (levy, 1999, 82)

მოცემულ შემთხვევაში, დიდი მნიშვნელობა ენიჭება დროის ნანოპოლიტიკურ ჭრილში გააზრებას. ინტერნეტმა შეამცირა მანძილის ფაქტორი და კომუნიკაციების გადაცემის ხანგრძლივობა, მაგრამ დროთა განმავლობაში, ასევე უფრო მეტად გაუსვა ხაზი არა მხოლოდ დროის შემოკლების, არამედ დროის გამდიდრების საჭიროებას. თუკი კომუნიკაციის გამაღებელი სიჩქარე ცივილიზაციისა და ტექნიკური პროგრესის ნიშანია, ამ უკანასკნელის ხარისხზე მეტყველებს კოლექტიური ინტელექტის შესაბამისად გამოყენებული დრო. პიერ ლევი გვეუბნება, რომ მიკროპოლიტიკა ესაა დროის ხელოვნება, სადაც პირდაპირ რეჟიმში განხორციელებული პოლიტიკის ერთ-ერთი მთავარი პრიორიტეტი ადამიანურ ღირებულებებზე დამყარებული ეკონომიკის განვითარებაა. (ibid, 82)

უნდა აღვნიშნოთ, რომ კოლექტიურ ინტელექტის მიხედვით, დრო უკვე აღარ არის და ვერც იქნება სწორხაზოვანი, არამედ იგი მრავალგვარია, სპირალური და ჩვენ გარშემო ხორციელდება. (ibid, 252)

პირდაპირ დემოკრატიაში ორგანიზება თვითორგანიზების ფორმად გარდაიქმნება, სადაც აღნიშნული პროცესი მიმდინარეობს არა ძალაუფლების ირგვლივ, რომელიც საზოგადოებაზე ბატონობს (ტოტალიტარიზმი) და არც მაცურებელთა საზოგადოებაში გამეფებული ძალაუფლების (მედია) ირგვლივ, არამედ იმ კომუნიკაციის გარშემო, რომლითაც სოციუმი საკუთარ თავთან ურთიერთობს; და ესაა, საზოგადოების ცოდნა თავისი თავის შესახებ. (ibid, 83)

როგორია განათლების ფუნქცია პირდაპირ დროში განხორციელებულ დემოკრატიაში? იგი კოლექტიური ინტელექტს ემყარება და აძლიერებს, მობილიზებას უკე-

თებს, მოქმედებაში მოჰყავს, აუმჯობესებს და ავითარებს ადამიანურ ღირებულებებს. შესაბამისად, კაცობრიობის რაოდენობრივი მატების, წარმომადგენლობითი დემოკრატიის ხარვეზების გათვალისწინებით, ტექნოლოგიური პროგრესის გამოყენებითა და კოლექტიური ინტელექტის პრინციპების საჯარო სივრცეში იმპლემენტაციით მიკროპოლიტიკა XXI საუკუნის ყველაზე ეფექტურ პოლიტიკურ ფორმად შეიძლება იქცეს. (ibid, 87)

დღევანდელი განვითარებული მსოფლიოს აკადემიურ წრეებში უკვე მიღის საუბარი იმ ტენდენციაზე, რომლის მიხედვითაც კოლექტიური ინტელექტის პრინციპების შესაბამისად და ტექნიკური ინოვაციების მეშვეობით მიმდინარეობს მეორე რენესანსის ეპოქის ჩამოყალიბება.

„ჰომო საპიენსმა შექმნა კულტურა, რომელიც ბიოლოგიურ ევოლუციაზე უფრო სწრაფად ვითარდება. ზოგადად, ტექნიკა, ენა, აზროვნება მისი ამაჩქარებლებია. სწორედ, ამ მიზეზითაა, რომ კოლექტიური ინტელექტი შეძლებისდაგვარად კატალიზატორივით მოქმედებს სწავლების პროცესზე, ამრავლებს მისი რეორგანიზების თვისებას, ზრდის ინოვაციას, გამომკონებლობის ძალას“.¹ (ibid, 78)

სრულიად ინოვაციურია ისეთი ულტრათანამედროვე ტექნიკური საშუალებების გამოყენება, რომლებიც მოგვცემენ პირდაპირი დემოკრატიის ნიშნების კიბერსივრცეში შექმნილი ვირტუალური აგორას განვითარებისა და გავრცელების საშუალებას, სადაც ეს უკანასკნელი მოცემული იქნება, როგორც საჯარო მომსახურების ფორმა. მაგრამ მანამდე ჯერ კიბერსივრცის წარმოშობას გაუაყოლოთ თვალი.

XX საუკუნის 80-იან წლებში უილიამ გიბსონის (William Gibson) მიერ შემოტანილი ტერმინი კიბერ-სივრცე (Cyberspace) შემდეგ ათწლეულში უკვე პრაქტიკად იქცა. ვირტუალური სამყარო გახდა ის განზომილება, რომლის მეშვეობითაც ერთმანეთს დაუკავშირდა დედამიწის სხვა და სხვა ტერიტორიაზე მოსახლე პიროვნება. ამგვარად მოხდა ადამიანთა განსხვავებულ კომპეტენციათა შეკავშირება, რითაც ვირტუალური სამყარო ჩამოყალიბდა როგორც არა მხოლოდ გარესამყაროზე გავლენის გამტარებელი საშუალება, არამედ მასში მონაწილეთა შორის ინტერაქტიული კომუნიკაციის გამაადვილებელი კატალიზატორი. ამ სფეროს უახლესი ტექნიკური მიღწევები აჩ-

¹ „Homo sapiens created culture, which advances much more rapidly than biological evolution. Technology, language, thought in general, are accelerators. It is for this reason that collective intelligence works as hard as possible to hasten the apprenticeship process, augments its capacity for reorganization, hastens innovations, multiplies the powers of invention“. - Lévy, Pierre (1999) - დასახ. ნაშრ, p. 78.

ქარებენ და აძლიერებენ მოცემულ პროცესს. აღსანიშნავია, რომ ამგვარ ინტერაქტიულ ჩართულობას გააჩნია როგორც ეკონომიკურ-ტექნიკური, ასევე პოლიტიკური და ეთიკური რეზონანსი – პიროვნება ხდება უფრო მოტივირებული, კოლექტივში პოულობს საკუთარ თავს და უფრო რწმუნდება თავის შესაძლებლობებში, იზრდება ამა თუ იმ ინდივიდის აღიარებისადმი დადებითი დამოკიდებულება. (ibid, 35)

რაც არ უნდა განვითარებული იყოს ინდივიდუალური ინტელექტი, კოლექტიურ ინტელექტთან შედარებით იგი გაცილებით უფრო პასიურია. ვირტუალური სამყარო კი ხდება ის მედიუმი, რომელიც ამრავლებს და დინამიურს ხდის ამ უკანასკნელს. ამავე დროს, ესაა ის განზომილება, სადაც ინტელექტი, შემეცნების პროცესი და შესამეცნებელი საგანი ხდება ერთი მთლიანობა. კოლექტიური ინტელექტის შემთხვევაში შემეცნება თითოეული წევრის გამოცდილებასა და ქცევაში მდგომარეობს, ხოლო მის ფუნქციას საზოგადოებრივი განვითარება და ცოდნის ერთმანეთში გაცვლა-გამრავლება წარმოადგენს.

შესაბამისად, მოიაზრება თანამშრომლობით პრინციპებზე აგებული კიბერსივრცის პირდაპირი დემოკრატიის განზომილებად გადაქცევა, რომელიც პოლიტიკური პოლიფონიის რეალიზაციის ადგილად ჩამოყალიბდება და კომპიუტერული მედიაციის მეშვეობით განხორციელებული ცივილურობის ფორმას მიიღებს.

„პოლიტიკის კანონიკური ფორმა ცოდნის სივრცეში ერთგვარი პირდაპირი, კომპიუტერული ტექნიკის მეშვეობით განხორციელებული დემოკრატიაა, რომელიც უკვე აღარ ემყარება სტატისტიკური უმრავლესობის წარმომადგენლობითობას, არამედ ჭკვიანი კოლექტივების თვითორგანიზებას, სადაც უმცირესობებს ინიციატივების გატარებისა და მიღების შესაძლებლობა გააჩნიათ“.¹ (ibid, 229)

დემოკრატიული პრაქტიკის ამოქმედებაში კიბერსივრცეს უზარმაზარი რესურსი აქვს. იმისათვის, რომ კოლექტიური ინტელექტის გავრცელების არეალი მასშტაბური გახდეს, საჭიროა შესაბამისი ტექნიკური ინფრასტრუქტურის აგება, სადაც შემოქმედებითობის სისტემატური განახლების, განსხვავებულობების თანაზიარობად გადაქცევის, სინგულარულობის გამოხატვის განუწყვეტელი პროცესი ხელს შეუწყობს დემოკრატიის ისეთი ტექნოპოლიტიკური პრობლემის მოგვარებას, როგორცაა საზოგად-

¹ The canonical form of politics in the knowledge space is a kind of direct, computer-assisted democracy no longer based on the representation of statistical majorities but on the self-organization of intelligent collectives, in which minorities have an opportunity to experiment and take initiatives“ - Lévy, Pierre (1999) - დასახ. ნაშრ, p. 229.

დოების მოთხოვნებისა და ხმის პირდაპირი გამოვლენა ყოველგვარი წარმომადგენლობითობის გარეშე. (ibid, 66)

ზემოაღნიშნული სახის ვირტუალურ სამყაროში ხდება კოლექტიური ინტელექტის წევრთა ერთმანეთს შორის კომუნიკაცია და კოლექტიურ ცოდნაში ინდივიდთა და ჯგუფების გადაადგილება. იგი მოქმედებს, როგორც ერთგვარი თანამშრომლობითი მეხსიერების, გაცოცხლებული ნიშნების, კომუნიკაციისა და ნავიგაციის, გაგების ურთიერთგაზიარებელი ორგანოს საჯარო სივრცე და საზოგადოება. კოლექტიური ინტელექტის ტრანსცენდენტური და იმანენტური ტრადიციების გადაკვეთით იკვეთება კიბერსივრცის განვითარების შემდგომი მიმართულება:

*„რაც უფრო მეტად ხდება ინტელიგიბელურის გრძნობადი ერთ აღქმა, მით უფრო იზრდება ნიშანი-გამოსახულების სიღრმე და კომპლექსურობა და მით უფრო მცირდება მანძილი ადამიანსა და ღმერთს შორის“.*¹ (ibid, 111)

პერიკლეს დროს ისეთი სივრცე შეიქმნა ათენში, რომლის აგორაზეც საკუთარი ეპოქის საუკეთესო შვილები იყრიდნენ თავს. მათმა ინტერაქციამ კლასიკური ძველბერძნული ცივილიზაციის ოქროს ხანას დაუდო საფუძველი. იგივე განმეორდა მედიჩების ეპოქის ფლორენციაშიც, რომელიც ასევე თავს უყრიდა თავისი დროის საუკეთესო წარმომადგენლებს და რამაც დასავლურ-ევროპული რენესანსი მისცა კაცობრიობას. ორივე შემთხვევაში ადგილი აქვს კოლექტიური ინტელექტის ჩანასახოვან მდგომარეობას, რომლის ეფექტურობის ზრდასაც მისთვის გარკვეული სივრცის შექმნა უწყობს ხელს. კლასიკური პირდაპირი დემოკრატიიდან მესამე ათასწლეულის პირდაპირ დემოკრატიაში გადასასვლელი საშუალებებია ჯკვიანი საზოგადოებებისა და პირდაპირ დროში მიმდინარე დემოკრატიის მექანიზმები, რომელთა მეშვეობითაც ხდება სოციალური უნარების მობილიზება. ეს კი უშუალოდ ტექნიკური და პოლიტიკური ხასიათის პროცედურაა.

თანამედროვე პოლიტიკურ პირობებში, სადაც კოლექტიურ ინტელექტზე დამყარებული საზოგადოება დემოკრატიული საჯარო სივრცის ინოვაციურ სახეს შეიძლება წარმოადგენდეს, ათენური აგორას გლობალური მასშტაბის მქონე პროტოტიპი შეიძლება იყოს ვირტუალური აგორა. იგი, როგორც კოლექტიური ინტელექტის *locus-ი* და საჯარო მომსახურების ფორმა, გამოყენებულ იქნება პრობლემების გასაა-

¹ „The more the intelligible is understood in terms of the sensible, the more sign-image increases in scope and complexity, and the shorter becomes the distance between man and God“ - Lévy, Pierre (1999) - დასახ. ნაშრ, p. 111.

ნალიზებლად, ჯგუფური განხილვებისათვის, კომპლექსურ პროცესებზე ყურადღების მისაქცევად, კოლექტიური გადაწყვეტილების მისაღებად და შესაფასებლად:

„ვირტუალური აგორას ფუნქციას წარმოადგენს არა ხალხისათვის გადაწყვეტილებების მიღება, არამედ ცოცხალ არსებათა მიერ გაცოცხლებული კოლექტიური გამოხატვის მექანიზმის შექმნა.“¹ (ibid, 68)

მისი მეშვეობით უმჯობესდება საკითხების ფორმულირების, მოლაპარაკებებისა და გადაწყვეტილების მიღების პროცესი.

ელექტრონული დემოკრატია არ უნდა აგვერიოს კოლექტიურ ინტელექტზე დამყარებულ ნანოპოლიტიკაში. რეალურ დროში მიმდინარე დემოკრატია არ ნიშნავს პირდაპირ ეთერში განხორციელებულ არჩევნებს (online voting), რომელიც მაინც უფრო მედიაპოლიტიკის სფეროს ეკუთვნის (ტელევიზია, ხმათა დათვლა, არჩევნები და ა.შ.), არამედ იგი არის:

„კოლექტიური და ინტერაქტიული დებატების პრომატევადი და უწყვეტი შენების ქვაკუთხედი, რომელშიც ყველას შეუძლია თავისი წვლილის შეტანა კითხვების შესამუშავებლად, პოზიციების განსაზღვრისთვის, არგუმენტების შესათავაზებლად და გასააზრებლად, გადაწყვეტილებების განსახორციელებლად და შესაფასებლად.“² (ibid, 80)

პიერ ლევის ასევე შემოაქვს დემოკრატიის საპირწონე ტერმინი დემოლინამიკა (ხალხის ძალა), რაც კოლექტიურ ინტელექტიდან გამომდინარე მესამე ათასწლეულის პირდაპირი დემოკრატიის პოლიტიკურ ფორმას წარმოადგენს და რომელშიც წარმმართველი იქნება არა გაფეტიშებული, ტერიტორიას მიჯაჭვული, სისხლისმიერი ნათესაობითი ურთიერთობები, არამედ თვითშემეცნებისა და თვითშემოქმედების პროცესში მუდმივად ჩართული ძლიერი საზოგადოება, რომელიც ჯერ კიდევ დაბადების ეტაპზეა.

დემოლინამიკური პოლიტიკური სისტემა არის:

„...ნაკლებ საზიანო, არა იმიტომ რომ ის უმრავლესობას – როგორც გაერთიანებულ მასას ანიჭებს ძალაუფლებას, არამედ იმდენად, რამდენადაც ის ახდენს კოლექტიური გონების მობილიზებას საჯარო ცხოვრების მართვაში, მას უპირატესობა

¹ „The role of a virtual agora is not to make decisions for people but to help produce a mechanism for collective utterance animated by living beings“ - Lévy, Pierre (1999) - დასახ. ნაშრ, p. 68.

² building block in the laborious but continuous construction of the collective and interactive debate, in which everyone can contribute to formulating questions, establishing positions, proposing and weighing arguments, making and evaluating decisions“ - Lévy, Pierre (1999) - დასახ. ნაშრ, p. 80.

ენიჭება არა იმიტომ, რომ ის აღგენს უმრავლესობის ბატონობას უმცირესობაზე, არამედ იმიტომ, რომ ის ზღუდავს მთავრობის ძალაუფლებას და იძლევა დაცვის საშუალებებს ძალაუფლების თვითნებური გამოყენების წინააღმდეგ¹. (ibid, 88)

კოლექტიური ინტელექტით შექმნილი ვირტუალური აგორას განვითარების შემდგომი ეტაპია მიკროპოლისი, რომელიც კეთილგონიერი ქალაქის (Intelligent city, რომელიც განსხვავდება ჭკვიანი, smart city-სგან და ამ უკანასკნელის კიდევ უფრო პროგრესულ ვარიაციას წარმოადგენს) განსახიერებაა. ამ მომავლის სარკმლებში პოლიტიკურ ამინდს ინიციატივათა დემოკრატია და პირდაპირი მოქმედება ქმნის. (ibid, 230) მსგავს ქალაქებში პოლიტიკური სისტემა არც ეკონომიკაზეა დამოკიდებული და არც მედიაზე. მათთვის ყველაზე დიდ საფრთხეს ინტელექტუალური უნარების დაკარგვა შეადგენს, რაც შეიძლება გამონვეულ იქნეს მოსახლეობის გადინებით, კოლექტიური ინტელექტისა და წარმოსახვის მოკლებით. (ibid, 238)

მიკროპოლისის მიზანია, რომ არ შეუწყოს ხელი საზოგადოების შექმნას წინდაწინ განსაზღვრული გეგმის მიხედვით, რაც კოლექტიური ინტელექტის პრინციპებთან შედარებით უკუსვლა იქნებოდა და მასობრივ ტექნოლოგიებთან დაბრუნებას მოასწავებდა. მიკროპოლიტიკაზე დამყარებული დემოკრატიული ხასიათის კეთილგონიერი ქალაქი უზრუნველყოფს იმანენტური საზოგადოებრივი კავშირის განხორციელებას. (ibid, 54) იგი საკუთარი თავის ზრდაზე, შემჭიდროებასა და ღიაობაზეა ორიენტირებული.

პიერ ლევი უძველესი დროის ცივილიზაციებსა და არქიტექტურაში პოულობს მომავლის საზოგადოებებისა და ქალაქების წინასახეს. მისთვის ასეთია ინდოევროპული მოდემის ხალხთა მიერ დემონიზებული ირენული ხასიათის მინოსური ცივილიზაცია, რომელიც კულტურული კომპლექსურობის განსახიერების – ლაბირინთის გამომგონებელი კულტურაა. სხვა ხალხებთან იგი კომერციისა და ხელოვნების მეშვეობით ურთიერთობდა.

ამ კონტექსტში კოლექტიური ინტელექტი მშვიდობის განზომილებაა. კაცობრიობა მომავალი არჩევანის წინაშე დგას: ან ძალაუფლების ციხე-სიმაგრეები ვაშენოთ, ან გავაუმჯობესოთ კიბერსივრცის დახვეწილი არქიტექტურა, რომელიც უმაღლესი

¹ „...less harmful, not because it gives power to a majority viewed as a unified mass, but to the extent that it mobilizes collective thought in governing public life. It is favored not because it establishes the domination of a majority over a minority, but because it limits the power of government and provides remedies against the arbitrary use of power“- Lévy, Pierre (1999) - დასახ. ნაშრ.,p. 88.

დონის ლაბორინთის განსახიერებაა და პატივმოყვარე, სიცოცხლის მკვლელ, ძალა-უფლებაზე ორიენტირებულ პრინციპებს კი არ ეფუძნება, არამედ სიცოცხლის, თანამშრომლობის, ურთიერთგაზიარების, კონსტრუქციული მიმართულებით ვითარდება. კოლექტიური ინტელექტისათვის დამახასიათებელი თვითორგანიზების მეშვეობით შესაძლებელია საზოგადოებრივი პრობლემების გაცილებით უფრო ეფექტურად გადაჭრა; მისი დადებითი მხარეებია: სიტყვის თავისუფლება, შემოქმედებითი სტიმული, თანასწორობა, ელიტური მედიისაგან თავისუფლება, კომბინირებული ცოდნა.

კოლექტიური ინტელექტის ყველაზე ცნობილი ფორმაა სოციალური ქსელები: ბლოგოსფერო, Google, Facebook, Youtube, Wikipedia, Amazon, Ebay და ა.შ.

დასკვნა

დასკვნის სახით შეგვიძლია ვთქვათ, რომ კოლექტიური ინტელექტის გზა არის საზოგადოებაში ავტორიტარული ტენდენციების გავრცელების საუკეთესო ალტერნატივა, ხოლო პარალელების გავლება კაცობრიობის პოლიტიკური აზროვნების მდიდარ მემკვიდრეობასთან გვაძლევს შეცდომებისა, თუ საფრთხეების თავიდან არიდების მეტად საჭირო შესაძლებლობას. კოლექტიური ინტელექტის სახით შეგვიძლია ვისაუბროთ ახალ ჰუმანიზმზე ოცდამეერთე საუკუნეში, რომლის მიზანიცაა თვითშემეცნების კოლექტიურ ცოდნად და კოლექტიურ აზროვნებად გადაქცევა, გაფართოება. აქ ვაზროვნებ (cogito) ხდება ვაზროვნებთ (cogitamus).

კოლექტიური ინტელექტის პოლიტიკური ფილოსოფიის ჭრილში განხილვა საზოგადოებას აძლევს დამატებით ბერკეტს იმისათვის, რომ უფრო ეფექტური იყოს მისი გავლენა პოლიტიკაზე და თავადაც უფრო მეტად ჩაერთოს მასში. ეს კი კარდინალურად მნიშვნელოვანია თავისი განვითარების ისეთ გარდამავალ ეტაპზე მყოფი სახელმწიფოსთვის, როგორც საქართველოა.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Adorno, F. Gregory, T, Verra. V.; Manuale di storia della filosofia, 1, Editori Laterza, Roma- Bari, 2002.
2. Dante Alighieri; De Monarchia, The Riverside Press, Cambridge, 1904.
3. Levy, Pierre; Collective Intelligence: Mankind's Emerging World in Cyberspace, Helix Books, 1999.
4. Хайруллаев, М.; Фараби, Издательство „Узбекистан“, Ташкент, 1975.
5. გამსახურდია, ზვიად; ვებხისტყაოსნის სახისმეტყველება, „მეცნიერება“, თბ. 1991.
6. რუსთაველი, შოთა; ვებხისტყაოსანი, „მერანი“, თბ. 1992.